

CO₂-bedwelming varkens ter discussie

Zoek breder naar alternatieven

Een volle bak met vijftig dierenartsen, een gespreksleider, drie inleiders en acht stellingen waren de hoofdingrediënten van de forumdiscussie over CO₂-bedwelming bij varkens. Deze bijeenkomst, georganiseerd door DIMEO, werd op 19 februari 2020 gehouden in het gebouw van de KNMvD te Houten.

TEKST FRANK DE VRIES, DIERENARTS

Het programma Lubach op zondag zond op 24 november 2019 een aflevering uit over varkensslachterijen. Niet alleen vleesproducent Vion maar ook dierenartsen van de NVWA werden diverse malen over de hekel gehaald. De CO₂-bedwelming wordt afgedaan als zeer slecht voor het dierenwelzijn. Het tv-programma heeft in de sociale media veel stof doen opwaaien. CO₂-bedwelmen is al jaren een maatschappelijk gevoelig thema. Redenen genoeg voor het DIMEO-bestuur om het onderwerp CO₂-bedwelming centraal te stellen op haar forumdiscussie.

DRIELUIK

Bart de Ruiter, voorzitter van het DIMEO-bestuur, geeft aan dat het drieluik onderzoek, bedrijfsleven en toezicht

is uitgenodigd om als deskundigen het onderwerp CO₂-bedwelming bij varkens te belichten.

Marien Gerritzen, senioronderzoeker aan de universiteit van Wageningen, doet de aftrap. Hij werkt sinds 1996 aan dierwelzijnsonderzoek, vooral toegespitst op transport, bedwelming en het slachten van landbouwhuisdieren. Gerritzen vertelt zijn gehoor dat er internationaal veel vraag is naar andere mogelijkheden dan CO₂ voor het bedwelmen van slachtvarkens. Dat vooral vanwege het ongerief dat varkens ervaren bij deze bedwelmingmethode. CO₂-gas is namelijk sterk prikkelend. In een publiek-private samenwerking heeft hij vier alternatieve gasmengsels voor de bedwelming van varkens onderzocht. Dat onderzoek gebeurde op een Spaans instituut in een kleine CO₂-verdover waarin telkens twintig dieren werden geplaatst: tien zeugen en tien beren. Elektrodes werden op de huid geplakt om EEG- en ECG-metingen te doen. De onderzoekers zagen met alle gebruikte gasmengsels onrust, ernstige opwindning, convulsies en ontsnapingspogingen bij de varkens. Deze periode van ongerief duurde bij alle onderzochte gasmengsels twaalf tot zestien seconden. In feite gaat het om een dier in ademnood. In de proef waarin 95 procent CO₂ werd gebruikt voor de bedwelming lijkt het ongerief het kortst in tijd, aldus Gerritzen. Echter, deze uitkomsten zijn niet significant verschillend van de andere methoden.

In het Spaanse instituut werden ook experimenten gedaan met 95 procent Argon en 95 procent N₂. Op dit moment zijn van beide methodes nog geen commerciële systemen gemaakt. Argon is een schreeuwend duur gas en daarom waarschijnlijk geen commercieel alternatief.

ELEKTRISCH VERDOVEN ALTERNATIEF

Gerritzen ziet het elektrisch verdoven als een beschikbaar alternatief voor de gasbedwelming. Hij merkt daarbij op dat de stress voorafgaand aan het elektrisch bedwelmen groter is dan bij de gasbedwelming. Immers het separeren, opdrijven en 'restrainen' leidt tot veel stress. Bij de CO₂-bedwelming blijven de varkens in een groepje. Een Amerikaans experiment, waarbij de druk in de bedwelmingruimte wordt verlaagd (Low atmosphere pressure stunning; LAPS), werkt goed bij pluimvee. Nadeel zijn de optredende spierconvulsies. Bij varkens is in Schotland een nieuw experiment gedaan met deze bedwelmingmethode. Binnenkort hoopt Gerritzen de uitkomsten hiervan onder ogen te krijgen.

CO₂-BEDWELMEN VERBIEDEN

Van de vijftig aanwezige dierenartsen in de zaal prikken zes vingers de lucht in op de vraag wie dagelijks het toezicht houdt in slachthuizen. Kitty de Vries, spreker twee, heeft een carrière van twintig jaar achter de rug bij de NVWA. Sinds anderhalf jaar is ze actief binnen de vereniging Caring Vets. Op de website van deze vereniging is hun standpunt over CO₂-bedwelming bij varkens te lezen: het bedwelmen voor de slacht van varkens met CO₂ moet verboden worden. Het brengt ernstig dierenleed met zich mee. Beter alternatief op dit moment is elektrisch bedwelmen, mits optimaal toegepast. Er moet snel meer onderzoek komen naar goede bedwelmingmethoden voor varkens. De Vries gaat in vogelvlucht door de brei aan wetgeving heen die te maken heeft met het bedwelmen. Zo is in 1996 de Richtlijn 93/119/EG van kracht geworden waarin een definitie van bedwelmen wordt aangegeven: een methode die een dier onmiddellijk in staat van bewusteloosheid brengt en die aanhoudt totdat de dood is opgetreden. Met name het woord onmiddellijk is opmerkelijk omdat daar in de praktijk bij gasverdooving geen sprake van is.

DIERENMISHANDELING

In 1979 is het onderzoeker Hoenderken die het ministerie van LNV adviseert om geen gebruik te maken van CO₂ voor bedwelming. Hij ging in 2007 met pensioen maar heeft nog lang uitgedragen dat CO₂-bedwelming gewoonweg dierenmishandeling is. Het Besluit Doden van Dieren (gebaseerd op de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren) eist in artikel 3 dat bij het verplaatsen tot en met het doden van dieren elke vermijdbare opwindning of pijn of elk vermijdbaar lijden wordt bespaard. Dit is nog steeds zo en nu opgenomen in art. 1.12 van het Besluit houders van dieren. In artikel 5c wordt aangegeven dat je dieren wel mag bedwelmen als de pijn daarbij aanvaardbaar is. "Weer zo'n woord -aanvaardbaar- waar je in de praktijk alle kanten mee op kan", aldus De Vries.

In 2013 wordt de EU-verordening 1099/2009 van kracht. Daarin is de definitie van bedwelming veranderd: onmiddellijk in staat van bewusteloosheid brengen is vervangen door het pijnloos brengen in een staat van bewusteloosheid en gevoelloosheid. De Vries legt uit: "In Bijlage I van deze verordening staat dat de CO₂-bedwelming bij varkens een eenvoudige bedwelming is. Dat betekent dat verbloeding nodig is voor de dood en dat die verbloeding zo spoedig mogelijk na de bedwelming

moet gebeuren. De eis van binnen dertig seconden na bedwelming is eruit gehaald.”

LEVEND DE BROEIBAK IN

Ondanks de wetgeving kan het in de praktijk gebeuren, en diverse dierenartsen in de zaal beamen dat, dat een varken levend de broeibak in gaat. Toen de keuring overging van de overheid naar KDS (Kwaliteitskeuring Dierlijke Sector) werd permanent toezicht van een dierenarts tijdens het slachtproces noodzaak. Vanaf 2014 wordt van de toezichthoudende dierenarts verwacht dat hij of zij minimaal twee keer per dag gedurende tien minuten het totaalproces van bedwelmen en doden beoordeelt en ingrijpt waar nodig.

De Vries stelt dat na de oprichting van de Partij voor de Dieren de maatschappelijke interesse in bijvoorbeeld de bedwelming van dieren in slachthuizen sterk is toegenomen. “Toen ik als dierenarts in een slachthuis voor het eerst CO₂-bedwelming zag bij varkens in een gondel werd ik daar erg verdrietig van.”

De Vries trekt de conclusie dat het doden van varkens in het slachthuis zeker niet pijnloos gebeurt. “Ik noem het ernstig en onoverkomelijk lijden. Het kan altijd gebeuren dat de bedwelming door wat dan ook minder goed gaat en als vervolgens het steken ook minder gaat bij zo'n varken kan het dier levend de broeibak in gaan. Dit stoort mij enorm.” De Vries denkt dat de EU gelijk heeft de CO₂-methode of uit te willen bannen of sterk te verbeteren.

VARKENS KNUFFELN

Dierenarts Derk Oorburg is directeur Quality Assurance bij Vion Nederland. Hij werd persoonlijk flink op de korrel genomen in het eerder aangehaalde Lubach op zondag. Oorburg memoreert dat zijn werkgever vier belangrijke thema's in het vizier heeft: dierenwelzijn, voedselveiligheid, transparantie en traceerbaarheid. “We hebben veel contacten met allerlei maatschappelijke clubs die tegen ons zijn. Zo is er ‘animal save movement’ die tweemaal-

delijks op ons erf staat. Er melden zich regelmatig veertig tot zestig personen bij ons in Boxtel die kort voordat een vrachtwagen varkens wordt gelost, de dieren willen aaien en water geven. Ze geven aan de dieren liefde te willen geven.” Oorburg zegt te begrijpen dat mensen willen zien hoe de vleesketen eruit ziet: “Daarom hebben we een transparant filmpje over het slachtproces gemaakt en op onze website gezet.” Varkens in Nood reageerde hierop door te zeggen dat juist de CO₂-bedwelming niet is te zien op het filmpje. “Op basis daarvan hebben we de voice-over tekst aangepast en een extra link naar beelden van CO₂-bedwelming ingevoegd.”

LANGE BLOEDGOOT

Oorburg maakt zich dagelijks sterk voor dierenwelzijn en hygiëne in het slachthuis. “Ik zie binnen onze branche wel verschillen bij de verdooving van varkens. Zo wil ik een voldoende lange bloedgoot voordat het varken de broeibak ingaat, zodat er tijd is om in te grijpen als het misgaat.” Een vragensteller: “Hoe kijkt Vion aan tegen CO₂-bedwelming en mogelijke alternatieven?” Oorburg: “Vion gebruikt zowel elektrische bedwelming als gasbedwelming. Alternatieven zijn er op dit moment niet. Als bedrijf moeten we wel kijken naar praktisch haalbare systemen. Wij gebruiken een hoog percentage CO₂ en de varkens blijven 145 seconden in de gondel, terwijl ze na 20 seconden al bedwelmd zijn. De meeste van onze slachthuizen zijn aangekocht. Als er elektrisch wordt verdoofd en dan deze installatie kapotgaat, wordt hij vervangen door een CO₂-verdoover, omdat we de interactie tussen het doden van een dier met een mens niet willen, vanwege de grote kans op menselijke fouten.”

RODE KAART

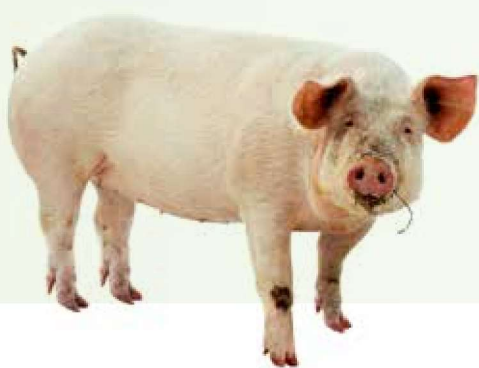
Het tweede deel van de bijeenkomst wordt benut om de zaal een achttal stellingen voor te leggen. Met een rode of groen kaart opsteken geef je aan of je voor of tegen zo'n stelling bent. Gespreksleider Joost van Herten van de KNMvD merkt op dat het erom gaat van gedachten te

wisselen over zo'n stelling om zo alle argumenten op tafel te krijgen. "Er is geen goed of verkeerd antwoord."

Het gros van de aanwezigen is het eens met de stelling dat gasverdoving met CO₂ in de praktijk leidt tot ernstige aantasting van het dierenwelzijn. Een tegenstemmer poneert de opmerking dat vijftien seconden ongerief in relatie tot de totale mestperiode acceptabel is en zeker omdat goede alternatieven niet voorhanden zijn. De suggestie uit de zaal om onderzoek te doen naar alternatieven buiten het huidige systeem – bijvoorbeeld naar een diervriendelijke manier van opdrijven, zodat pijnloos kan worden bedwelmd – vindt bijval. Gerritzen beaamt dat bredere onderzoeksvragen waarschijnlijk betere alternatieven opleveren. Een vragensteller werkzaam in de proefdierkunde vult aan dat in haar wereld euthanasie bij varkens met CO₂ verboden is vanwege het ernstige ongerief. Van Hernten merkt hierbij op dat het in de maatschappij een grote worsteling is hoe we met de verschillende diersystemen het beste kunnen omgaan. Dezelfde diersoort wordt in het ene systeem vaak totaal anders behandeld dan in een ander systeem, denk bijvoorbeeld aan het konijn als proefdier, slachtdier en gezelschapsdier.

Dat binnen een groep van NVWA-dierenartsen verschil van inzicht bestaat over het bedwelmen blijkt wel uit de laatste stelling die zegt dat levende dieren in de broeibak een bijverschijnsel is van problemen met de bedwelming. Het merendeel is het daarmee eens, maar een kwart juist niet. Sommigen merken op dit fenomeen nooit te hebben gezien terwijl anderen claimen het vaker te zien. De Vries kent rapportages vanuit een Duits slachthuis waarin wordt geclaimd dat 0,5 procent van de geslachte varkens tekenen van leven vertoont na CO₂-bedwelming. Gevraagd naar deze cijfers bij Vion zegt Oostburg het precieze cijfer niet te kennen maar dat het bij hen gaat om tienden of zelfs honderden van procenten.

OPMERKINGEN DIMEO

Inhakend op het verslag van deze forumdiscussie van DIMEO valt nog een aantal opmerkingen te maken.

De discussie was opgezet om leden van onze beroepsgroep open gedachten te laten wisselen over het heikele onderwerp van CO₂-bedwelming. Op basis van de gekozen stellingen is dat goed gelukt. De verschillende standpunten kregen een duidelijker profiel.

Acht stellingen zorgden voor het nodige reliëf in de discussie. Gevraagd was om de stellingen vooraf te beoordelen. Van enkele stellingen werd de beoordeling na afloop herhaald. Daaruit bleek onder meer dat de aanwezigen positiever zijn gaan denken over de kansen van de dierenarts om bij gasbedwelming adequaat in te grijpen. Een bemoedigend signaal. De vraag of gasbedwelming met CO₂ in de praktijk tot ernstige aantasting van dierenwelzijn leidt werd door ruim helft van de bevroegden met ja beantwoord. Dit aantal was na afloop enigszins gegroeid. Over de vraag of elektrisch bedwelmen altijd de voorkeur heeft boven gasbedwelming werd vooraf heel verschillend gedacht met 34 procent voorstanders en 48 procent tegenstanders van de stelling. In de discussie leken de voorstanders sterker naar voren te komen.

De bijeenkomst werd door 86 procent beoordeeld als goed of zeer goed. Tweeëntwintig deelnemers hadden ervaring met gasbedwelming bij varkens en achttien bij pluimvee. Een opmerking was dat pluimvee onderbelicht bleef. Hierover gaf Marien Gerritzen aan dat gasverdoving bij kippen de gas-samenstelling meer complex is en daarmee meer controle behoeft. Een aandachtsgebied apart.

Het merendeel van de deelnemers was werkzaam voor de NVWA. Voor zover betrokken bij gasbedwelming hebben ze als taak om te handhaven op naleving van de wet, op basis van de geldende instructies en van de aangereikte criteria. Er klonk een roep om een goede onderbouwing en vastlegging van die criteria. Wat minder sterk naar voren kwam was het spanningsgebied tussen wettelijke eisen en de verantwoordelijkheid die dierenartsen hebben ten aanzien van het dier. De Code geeft immers aan dat de dierenarts het welzijn van dieren die onder hun hoede zijn moet respecteren, bevorderen, herstellen en/of bewaken. DIMEO neemt zich voor om op deze voet door te gaan. Onze beroepsgroep staat in de samenleving in toenemende mate onder de aandacht. Onze positie in het publiek toezicht wordt bekritiseerd. Een antwoord op de situatie begint met een evenwichtige gedachteswisseling onder de leden over de kernpunten. Het wordt tijd om respons te geven op de grote vragen die hier op de achtergrond spelen.

Jan Lambers, bestuurslid DIMEO.